

โมกขธรรมประยุกต์

- ๓๒ -

๒๔ เมษายน ๒๕๑๘

โลกธรรม

ท่านนักศึกษา ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,
ในการบรรยายชุดโมกขธรรมประยุกต์นี้
เป็นครั้งที่ ๑๖ แล้ว

ผมจะได้กล่าวโดยหัวข้อสั้น ๆ ว่าโลกธรรมในฐานะที่เป็นปัญหาสำหรับคน
คือคนมีปัญหายุ่งเกี่ยวกับสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งว่าจะเอาชนะมันได้อย่างไร.

สำหรับผู้มาใหม่ก็ขออย่าได้ลืมเสียว่าเรากำลังพูดเรื่องโมกขธรรมนี้
เป็นชุดๆ อยู่ ฉะนั้น จึงต้องพูดติดต่อกันไป, แล้วก็พูดในลักษณะที่ว่า จะเอา
ธรรมอันเป็นหัวใจอันสูงสุดในพุทธศาสนา มาใช้ประยุกต์ในชีวิตธรรมดาสามัญ
ประจำวันได้อย่างไร.

๔๓๔

ให้ศึกษาธรรมะขั้นสูงก็เพื่อใช้ได้ทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา

คนเป็นอันมากกล่าวอย่างละเมอ ๆ โดยไม่ได้มีเหตุผลอะไร ว่ามันเป็นสิ่งที่ไร้สาระ หรือไม่สมควร ที่จะเอาเรื่องชั้นสูงสุดในพุทธศาสนา มากล่าวในลักษณะอย่างนี้ กับท่านทั้งหลายที่ยังเป็นคนหนุ่มคนสาวเป็นต้น. บางคนก็ได้ใช้เหตุผลพิจารณา ไม่ได้กล่าวอย่างเพ้อ ๆ ไปทีเดียว; เขาก็มองไม่เห็นว่ามันจะเป็นประโยชน์อะไรได้ แล้วก็คัดค้านกันอยู่โดยมากด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ ผมมันก็ค้นหุ้ไปคนเดียวที่เอาเรื่องสูงสุดในพระพุทธศาสนา เช่นเรื่อง อนัตตา เรื่องนิพพาน เรื่องอะไรทำนองนั้นมาพูด. คนที่เขาหวังดี เขาก็แนะนำว่า ให้หยุดพูด ก็มี, คนที่เขาทำหิติดี้น ก็มีเหมือนกัน. การที่บอกให้ทราบเช่นนี้ ก็เป็นการดีเหมือนกัน คือจะได้เข้าใจกันเสียว่ามันเป็นอย่างไร; เพราะว่าคนหนุ่ม ๆ โดยมากก็สงสัยว่ามันจะมีประโยชน์อะไร, บางทีก็รู้สึกไปในทำนองที่ว่า จะขัดกับความเจริญของคนก็มี.

นี่จึงเป็นสิ่งที่ต้องขอร้องเป็นพิเศษ ว่าให้สังเกตดูให้ดี โดยความหมายของคำว่า “ประยุกต์” นี้ หมายความว่า **ต้องเอามาปรับปรุง ไม่ใช่ว่าจะหยิบมาใช้ได้ทันที**; ต้องเอามาพิจารณาดู แล้วปรับปรุง แล้วใช้ให้มันพอเหมาะพอสม สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานะเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เป็นฆราวาส, โดยเฉพาะอย่างยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ อยู่ในปฐมวัย กำลังศึกษาเล่าเรียน กำลังสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตนเอง. นับแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว **เขาถือกันเป็นธรรมเนียมเสียเลยว่า เอาไว้ให้แก่เด่าก่อน จึงค่อยสนใจในธรรมะ**; แล้วเขาก็ไม่ได้เล็งถึงธรรมะอันสูงสุดอะไร จะเล็งถึงแต่เพียงว่า เข้าวัดเข้าวา เท่านั้นแหละ ให้เด่าให้แก่เสียก่อน แล้วจึงเข้าวัดเข้าวาบ้าง ไม่ได้พูดถึงเรื่องธรรมะชั้นสูงสักพันอะไรกัน. **เดี๋ยวนี้เรามัน กลับตรงกันข้าม** ว่า ยังเป็นคนอยู่ในวัยรุ่น ในปฐมวัยอย่างนี้ ยังอยู่ที่บ้าน ยังเรียนอยู่อย่างนี้ กลับถูกชักชวนให้สนใจในเรื่องพระนิพพานโดยตรง หรือเรื่องอื่น ๆ ที่อยู่ในระดับเดียวกันกับนิพพาน.

พวกคุณจะเห็นได้ว่า มันจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้; ฉะนั้นก็ **ขอให้เข้าใจให้ได้ให้สำเร็จประโยชน์**. อย่างเมื่อวานนี้ก็ได้พูดถึงเรื่องตัวคนว่าเป็นสิ่งที่มิได้มีอยู่จริง เป็นเพียงความคิดปรุงแต่ง ที่ทำให้มีความรู้สึกไปอย่างนั้นเท่านั้นเอง; นี่ก็มีปัญหาเกี่ยวกันกว้างออกไป ถึงกับว่าถ้าอย่างนั้น เราจะทำไปทำไม หรือว่าเราจะมีกำลังที่ไหน เอามาใช้ในการทำงาน ทำหน้าที่ของตน อย่างนี้เป็นต้น.

นี่ขอให้เข้าใจเนื่องกันมาถึงการบรรยายในวันนี้ โดยมีหลักว่า เราจะปล่อยไว้อย่างไฉไล คือไม่รู้เอาเสียเลย หรืออย่างคลุมเคลือๆ รู้บ้างไม่รู้บ้าง เกี่ยวกับเรื่องว่าตัวคนมีหรือไม่มี? หรือมีอยู่อย่างไร? อย่างนี้ดี หรือว่า จะให้มันแน่ชัดลงไป ว่ามันมีหรือไม่มีอยู่จริง แล้วเราจะต้องทำอะไร? จึงจะได้รับประโยชน์จากการที่เกิดขึ้นเป็นมนุษย์ แล้วก็มีศาสนาเช่นพุทธศาสนาเป็นต้น. ให้ศึกษาเล่าเรียน และถือกันว่าเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะขจัดปัญหาต่างๆ ได้; นี่ผมก็มีความรู้สึกหรือมองเห็นว่า จะต้องให้เข้าใจถูกต้อง ว่าทั้งหมดมันมีอยู่อย่างไร แล้วเราจะเอาไปใช้กันสักเท่าไหน เพียงไหน อย่างไร.

ทุกคนที่มาอาจจะมีความหวังต่าง ๆ กัน บางคนก็อาจจะผิดหวัง หรือรู้สึก ว่าผิดหวังก็ได้; **ถ้าไม่เข้าใจเรื่องที่พูดแล้ว ก็คงจะรู้สึกผิดหวัง** เพราะผมก็ไม่ได้พูดอย่างอื่น พูดแต่อย่างนี้. **บางคนหวังว่าศึกษาธรรมะ รู้จักทำจิตใจให้เป็นสมาธิ ก็เป็นประโยชน์ดีในการศึกษาเล่าเรียน หรือการฝึกฝน การทำงานอะไรต่างๆ**; อย่างนี้ก็ถูกเหมือนกัน. แต่ผมก็ไม่ได้บรรยายเรื่องชนิดนั้นโดยตรง กลับมาบรรยายเรื่องที่ไกลไปกว่านั้น หรือลึกไปกว่านั้น แล้วก็เป็นรากฐานของความมุ่งหมายอันนั้น ดีไปกว่าเสียอีก; **เช่นว่ามีสมาธิทำงานได้ดี แต่ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่น กลับทำงานได้ดีกว่าไปเสียอีก**. ผมจึงกำลังอธิบายในขั้นที่เรียกว่า **มีจิตที่ว่างที่เป็นอิสระ** ที่ไม่ได้ยึดถืออะไรให้หนัก ให้รั้งอะไรนี้ **มันเป็นทั้งสมาธิ เป็นทั้งปัญญา เป็นทั้งอะไรหมด**; นี่กลับจะช่วยให้ทำงานได้ดี เล่าเรียนได้ดี อะไรได้ดี แต่ว่าไม่ใช่ทั้งหมด. แต่ถึงไม่ใช่ทั้งหมด ก็ยังดีกว่าที่จะรู้แต่เพียงเรื่องของสมาธิอยู่นั่นเอง; ฉะนั้นจึงเอาเรื่องอนัตตา หรือเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น ในความหมายอย่างอื่นมาพูดกัน.

ให้รู้จักและมีธรรมะขั้นสูง เพื่อไม่ต้องเป็นทุกข์

ข้อนี้อาจจะสรุปความได้ว่า เมื่อจิตว่างจากความติดมั่นถือมั่นแล้ว เป็นทั้งศีล ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา ทั้งอะไรโดยสมบูรณ์ อยู่ในตัวโดยอัตโนมัติ แล้วก็เลยเป็นจิตที่มีสมรรถภาพที่ทำอะไรได้ตั้งแต่ต้นจนปลาย, แล้วก็ยังมียุทธวิธีอีกอย่างหนึ่งว่า เราจะไม่มีความทุกข์เลย ตั้งแต่ต้นจนปลาย แม้ว่าเราจะต้องทำสองอย่างพร้อม ๆ กันไป.

สองอย่างในที่นี้ก็คือ ศึกษาเล่าเรียน หรือประกอบอาชีพ หรืออะไรก็ตาม ตามความจำเป็นที่จะต้องอยู่ในโลก ในส่วนร่างกายนี้ ก็เรียกว่าเป็นอย่างหนึ่ง หรือหน้าที่อันหนึ่ง; ส่วนอีกอย่างหนึ่งนั้นก็ถือว่า เราจะต้องมีธรรมะ ที่ทำให้เราไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่รู้สึกเป็นทุกข์เพราะเหตุอันใด; หรือจะเรียกไปเสียอีกอย่างหนึ่งว่า เราต้องการจะศึกษาธรรมะ พร้อมกันไปด้วยการทำหน้าที่อย่างชาวโลก คือทำอาชีพ.

ออกจะเป็นนักศึกษาที่จัดไปสักหน่อย ในการที่ทำอะไร ๆ ก็เป็นเพียงการศึกษาเท่านั้น : การมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ก็เป็นการศึกษาเท่านั้น, ชีวิตเป็นการศึกษาเท่านั้น; ในด้านโลก ๆ ก็คือการศึกษา. การประกอบอาชีพ การเป็นอยู่ การต่อสู้ไปในชีวิต เอาเป็นเพียงการศึกษา เท่านั้น อย่างนี้จะสนุกก็ จะหาความทุกข์ยาก; เพราะมันอาจจะศึกษาเลยไปถึงความจริง ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั่น ก็คือความที่ไม่ควรจะยึดมั่นถือมั่น เป็นตัว เป็นตน พร้อมกันไปในตัว เป็นการศึกษาสองอย่างคู่กันไปอย่างนี้ก็ได้. ถ้าไม่อย่างนี้จะเรียกว่าการศึกษา ก็เป็นการทำงานพร้อมสองอย่างกันไป : ทำอาชีพเพื่อร่างกาย, ปฏิบัติธรรมเพื่อจิตใจ คู่กันไปทั้งสองอย่าง ถ้าทำได้ มันจะนำตุกว่าที่จะปล่อยให้ปะปะไปตามบุญตามกรรม.

ถ้าเราทำได้ ก็หมายความว่า ประโยชน์ที่ต้องประสงค์ในส่วนวัตถุ ส่วนร่างกายส่วนโลก ๆ นี้ก็มีได้. ประโยชน์ในส่วนธรรมะ คือจิตที่สงบเป็นสุขไปตามแบบของธรรมะนั้น ก็มีได้ด้วย, พอพูดอย่างนี้บางคนก็อาจจะค้านอีกว่า มันมากเกินไปแล้ว,

คนแก่ ๆ ก็จะมีจิกเด็ก ๆ วิชาเด็ก ๆ ว่าเด็กนี้จะเฒ่ามากเกินไปแล้ว. มันไม่ใช่อย่างนั้นหรอก อย่าไปคิดกันอย่างนั้น; ให้ได้สติที่สุดเท่าที่เราจะทำให้ได้ก็แล้วกัน ในข้อที่ว่า จะก้าวหน้าไปเรื่อยและโดยเร็วที่สุด แล้วโดยไม่ต้องมีความทุกข์ด้วย คือไม่มีความผิดพลาดด้วย. นี่ถ้าต้องการอย่างนั้นกันจริงๆ แล้ว **ความรู้เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น** นั้นแหละ **จำเป็นที่สุด** และจะมี **ประโยชน์ที่สุด** ขอให้มันพอสมควร ตามภูมิตามชั้น ตามสถานะของตน.

เด็ก ๆ ก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นทุกข์ร้องไห้ เพราะสอบไล่ตก, แล้วก็จะไม่เกิดเด็ก ๆ ประเภทที่พอกับเข้าขุครุ ว่านี่ถ้าลงคะแนนให้กูสอบตก แล้วยิงเลย; นี่เขาว่าเป็นเรื่องจริง แล้วก็มีหลายแห่ง. เด็ก ๆ เกียวนี้เป็นถึงขนาดนี้แล้ว ไม่ใช่निया; เด็กชนิดนี้ไม่น่าจะมี. ที่มีเพราะว่าเขาไปยึดถือมากเกินไป เมื่อตัวไม่มีอะไรที่จะต้องสอบตก เขาก็ไม่ยอมตก. ตามที่เขายืนยันได้นี้ มีมากกว่า ๔ - ๕ รายที่มีอย่างนี้ นี่เป็นของใหม่ ของแปลก ของเพี้ยน คือความยึดมั่นที่สูงเกินไป. อีกทางหนึ่งก็ไปร้องไห้ ร้องไห้เสียใจ จะกระโดดน้ำตายก็มี เพราะว่าเด็กเขากำลังมุ่งมั่นมากเกินไปในการเรียน ด้วยการเห็นแก่ตน พอสอบไล่ตกก็ละอาย มีความยึดมั่นมากเกินไป อยากฆ่าตัวตาย; ทำวิจัยช่วยเด็กชนิดนี้ที่สะพานพุทธ ฯ ของโรงเรียนแห่งหนึ่งปีละคน ๒ คน นี่ก็เป็นเรื่องจริงไม่ใช่เรื่องนิยาย.

นี่ขอให้กติกูเถอะว่า จะทำไปทำไมกัน เพียงแต่สอบไล่ไม่ได้ตามที่ต้องการ แล้วก็ฆ่าตัวตาย กระโดดน้ำตาย หรือจะฆ่าคนอื่นตาย มันไม่ใช่เรื่องของมนุษย์เสียแล้ว. นี่ตัวอย่างมีอีกมากมาย แต่เอามาเล่าให้ฟังบ้าง พอเป็นเครื่องแสดงให้รู้ว่ามันจำเป็นแล้ว ที่มนุษย์ผู้มีความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องอย่างสมัยนี้ จะต้องมีความรู้อีกด้านหนึ่งให้ทัดเทียมกัน คือความรู้เรื่องที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นให้มันเกินไป.

ก่อนนี้เขาไม่ยึดมั่นถือมั่นเกินไป เพราะเขาฉลาดน้อย เคียวนั้นมันฉลาดมาก ถูกอบรมทางอื่นให้ฉลาดมาก; ฉะนั้นความยึดมั่นถือมั่น มันก็รุนแรงหรือแหลมคมมาก

จึงมีการกระทำที่ไม่น่าดูมากขึ้น. แม้การประกอบอาชญากรรมของอันธพาลต่าง ๆ ตามถนนหนทางทั่วไปทั้งโลก เนื่องด้วยทางเพศเป็นส่วนใหญ่ ก็มาจากความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง.

น่าจะมองเห็นกันเสียบ้าง ว่าเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็นเรื่องที่ควรศึกษา กันแล้ว, มันถึงยุคถึงสมัยที่ว่า คนเราควรจะศึกษาเรื่องนี้กันแล้ว. อย่าได้ไปคิดในทำนองที่กลับกันอยู่ ว่ายุคนี้สมัยนี้ ต้องพูดกันแต่เรื่องความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางอะไรก็สุดแท้ ให้มันก้าวหน้ากันทะฟิดไป; แล้วมันถูกครึ่งเดียว. ยุคนี้เป็นยุคที่แข่งขันกันมาก เพราะต้องการก้าวหน้ากันมาก; แต่พร้อมกันนั้นก็อย่าได้ทำลายตัวเอง ด้วย จึงต้องมีความรู้เรื่องธรรมะในขั้นสูงเพิ่มขึ้น อีกส่วนหนึ่ง อย่างที่เรียกว่าจำเป็นทีเดียว จำเป็นยิ่งกว่าสิ่งที่แล้ว ๆ มา.

ผมมองเห็นอย่างนี้ แล้วจึงได้เริ่มพูดเรื่องที่เขารียกกันว่า โลกุตตระ แก่นักเรียน นักศึกษาเรื่อย ๆ มา หลายปีแล้ว. เมื่อสัก ๒๐ ปีมาแล้ว ก็ได้เริ่มพูดแก่บุคคล ชั้นที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษา ไม่ใช่เด็กแล้ว อย่างนั้นก็ยังถูกติถูกทำหิ ถูกเยาะเย้ย โดยบุคคลบางพวกว่าเขาเรื่องโลกุตตระมาสอนผู้พิพากษา ซึ่งมันไม่เกี่ยวกันเลย; เขาวางอย่างนั้น แต่เรามันกลับเห็นเป็นอย่างอื่น ว่าอย่างน้อยที่สุดผู้พิพากษาก็ควรจะบังคับกิเลสได้ ไม่มีอกติ, อกตินั้นมันมาจากการยึดมั่นถือมั่นมากเกินไปเหมือนกัน อย่างนี้เป็นต้น ก็ได้พูดมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งวันนี้.

วันนี้กำลังจะพูดเรื่องโลกธรรม ให้ทุกคนรู้จักให้ดี แล้วเอาชนะให้ได้เท่าที่ตัวเองจะเอาชนะได้ พอเหมาะสมแก่สถานะของตน หรือแก่วัยของตน หรือแก่หน้าที่การงานของตน.

เรื่องโลกธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ของตน”

ในครั้งที่แล้วมา พูดเรื่องรู้ให้ดีแล้วไม่มีตัวตน แต่ความรู้สึกของเรายังมีตัวตน แล้วก็ทำไปในลักษณะที่จะให้มันถูกข้อเท็จจริง ที่ว่าตามธรรมชาติที่แท้จริงมันไม่มี

ตัวคน; แต่ความรู้สึกของเรามันมีตัวตนอยู่เรื่อย แล้วจะอย่างไร มันจึงจะถูกกัน กับข้อเท็จจริง ระหว่างความรู้สึกของเรากับธรรมชาติอันแท้จริง ซึ่งได้พุกกันไปแล้ว พอสมควรในครั้งที่แล้วมา. วันนั้นมันก็เป็นเรื่องที่เนื่องกัน หากแต่ว่าเขียบออกมา เป็นเรื่องเกี่ยวกับของทนค้าย. เมื่อวานเป็นเรื่อง “ตัวกู” มากไป, วันนี้เป็นเรื่อง “ของกู” โดยตรง.

ที่เรียกว่า **โลกธรรม** นั้นบางคนอาจจะยังไม่ทราบ โลกธรรมก็แปลว่า **สิ่งที่จะต้องมีอยู่เป็นธรรมดาในโลก** ไม่วิเศษวิโสอะไร ก็จะต้องมีตามธรรมดาในโลก อย่าง “**ไม่วิเศษวิโสอะไร**”; ฟังดูให้ดีๆ. แต่เราก็จะให้ความหมายคุณค่าแก่นมันอย่าง **พิเศษ** กระทั่งในทางบวกและทางลบ : ทางบวกก็รักมาก พอใจมาก, ทางลบก็เสียใจมาก จะฆ่าตัวตาย. **สิ่งที่เรียกว่าโลกธรรม หรือที่จะต้องมีอยู่เป็นธรรมดาสามัญในโลกนั้น** เขาจัดไว้ ๔ คู่ คือ : **การได้ลาภ และการไม่ได้ลาภ** คือ **การได้** กับ **การเสีย** นั้นเอง คู่หนึ่ง, แล้วก็ **การได้เกียรติ** กับ **การไม่ได้เกียรติ** หรือ **มียศ** กับ **ไม่มียศ** นั้นเอง คู่หนึ่ง, แล้วก็ **การได้สรรเสริญ** กับ **การได้นินทา** คู่หนึ่ง, **การได้สุข** กับ **การได้ทุกข์** อีกคู่หนึ่ง, เลยเป็น ๔ คู่.

พิจารณาดูให้ติดต่อกันทุกๆ คน ว่ามันมีความหมายก็มากน้อย มันมีค่าก็มากน้อย สำหรับเราโดยเฉพาะก็ได้. **การได้สิ่งที่เราต้องการ** กับ **การไม่ได้สิ่งที่เราต้องการ** นั้นมันมีความหมายแก่เรากี่มากน้อย?

คู่ที่ ๑. การได้ตามต้องการ ทำให้เราถึงโลกล้มตัวเป็นบ้าเป็นหลัง และทำอะไรอย่างไม่น่าดูต่อไปอีก จนกระทั่งเป็นความทุกข์ชนิดที่ไม่รู้สึกตัว. ที่นี้ ส่วนไม่ได้ **การไม่ได้** มันก็เป็นทุกข์แบบหนึ่งเหลือประมาณ ก็ **ขบถ** เค้าโดยตรง เผาผลาญเค้าโดยตรง; มันก็เป็นทุกข์เท่ากัน แต่มันคนละแบบ.

คู่ที่ ๒. ได้ยศ กับ เสื่อมยศ หรือ **ได้เกียรติกับเสียเกียรติ**นี้ เกือบจะไม่ต้องอธิบายแล้ว; เพราะเกิดมาจนโตเท่านี้ มีการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยอย่างนี้ ก็ค่อย

ได้รู้ความหมายของคำเหล่านี้ก็ เพราะได้ผ่านมามากด้วยตนเอง ในเรื่องมีเกียรติอย่างนั้น มีเกียรติอย่างนั้น, แล้วก็เสียเกียรติไป เพราะเหตุนี้ เพราะเหตุนี้ หรือเขาไม่ให้เกียรติเรา ที่ตัวเราคิดว่าเขาควรจะให้ ก็ไปเสียใจอยู่เรื่อยอยู่; เหล่านี้เป็นของธรรมดาที่มากน้อย, หรือเป็นของพิเศษ ไม่ใช่ของธรรมดา ในความรู้สึกของเรา.

คู่ที่ ๓. สรรเสริญ กับ นิินทา; เราเคยได้รับการสรรเสริญจนทั่วเลย, แล้วก็เคยถูกเขานิินทาหรือดูหมิ่น จนโกรธเป็นฟืนเป็นไฟ เป็นยักษ์เป็นมารไปเลย เมื่อถูกเขานิินทา มาเสียใจมาว่านอนอยู่เป็นวัน ๆ เดือน ๆ ก็มี; เป็นความฉลาดหรือเป็น ความโงะเหล่านี้ มันต้องดูกันให้ถี่ ๆ. ถ้าหากว่าเป็นปกติอยู่ได้ โดยไม่ต้องขึ้น ๆ ลง ๆ หรือฟู ๆ แสบ ๆ มันจะวิเศษสักก็มากน้อย; ถ้าจิตใจของเรามีความสะอาด สว่าง มีความ เข้มแข็งมีอะไรพอที่จะไม่ฟูขึ้นเพราะความสรรเสริญ ไม่แฟบลงเพราะความถูกนิินทานี้ มันจะดีก็มากน้อย ;

คู่ที่ ๔. สุขหทัย สุข กับ ทุกข์ นี้ก็พูดยาก มันเป็นเพียงเวทนาเท่านั้น, ใน ที่นี้มีความหมายเป็นเพียงเวทนาเท่านั้น ไม่ใช่จริงจังอะไรเลย; ได้สิ่งที่ทำให้เราพอใจ ก็เป็นสุข, ได้สิ่งที่ไม่พอใจก็เป็นทุกข์ มันก็อยู่ในเรื่องที่เราเรียกว่า ฟู ๆ แสบ ๆ อยู่เรื่อยไป.

“โลกธรรม” ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย;

ทำความเสื่อมเสียแก่จิตได้มาก

ถ้าจะเข้าใจเรื่องนี้ เห็นประโยชน์ของเรื่องนี้ ก็ลองเปรียบเทียบกันดูเดี๋ยวนี้ เลยก็ได้; ถ้าเราไม่ต้องเป็นอย่างนั้น จะเป็นอย่างไร : เมื่อเรารู้สึกว่าถูกใครเขาจับ เราเช็ด เราก็โกรธ, โกรธมากกว่าถูกเขาเช็ด รู้เท่าไม่ถึงเขา ถูกเขาเช็ดให้เลิกลอยไป ก็มี. หรือบางทีถูกเขากด ถูกเขาแกล้ง เราก็มีความทุกข์เสียใจ ไม่รู้จะพูดยังไรก็มี. นี่เรียกว่าความที่ฟูขึ้นเพราะโลกธรรมฝ่ายบวก แล้วก็แฟบลงไปเพราะโลกธรรมฝ่ายลบ ซึ่งมีอยู่ ๔ คู่ : บวก – ลบ, บวก – ลบ, บวก – ลบ, บวก – ลบ, มันเป็น ๔ คู่อยู่อย่างนี้.

ใครเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย คนนั้นก็ **จะไม่สนใจธรรมะประเภทนี้** ที่เขารู้ว่า เขาอาจจะรู้สึก หรือตัดสินใจได้ด้วยความรู้สึกชั่วขณะของเขา หรือความคุมตัวเขาเองได้ โดยง่าย นี่ก็ **เป็นคนที่ไม่ประมาท** ชนิดที่เรียกว่าตายแล้ว, มีค่าเท่ากับตายแล้ว เพราะถูกเรื่องนี้เป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องศึกษาง่าย เข้าใจง่าย แก้ปัญหาง่ายอะไรต่างๆ.

เมื่อเรานั่งกันอยู่อย่างนี้ หรือพูดกันแต่ปากอย่างนี้ มันก็ดูจะไม่ค่อยมีเรื่องอะไรจริงเหมือนกัน; แต่พอไปถูกเข้าจริงเถอะ ลองดูเถอะ, พอให้ไปถูกเข้าจริงๆ ในเรื่องได้ลาก เสื่อมลาก ไถยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์นี้ มันจะเป็นอย่างไร; เมื่อนั้นแหละ ไปคำนวณดูใหม่ ว่าเป็นเรื่องที่ควรเอาใจใส่ก็มากน้อย. มัน **ไม่ใช่ทำอันตรายให้เรา** มีความทุกข์ สุข ชื่นๆ ลงๆ เฉพาะเรื่องนั้นเรื่องเดียว, มัน **ยังทำให้เสื่อมเสียในทางจิตใจ ทางวิญญาณ** ไกลออกไป ไกลออกไป สืบต่อกันไปอีกหลายเรื่อง.

ทีนี้ ก็จะบอกให้มองอีกแง่หนึ่งว่า ที่พวกคุณอุตส่าห์ทุ่มเทกำลังเรี่ยวแรงอะไรทั้งหมดเพื่อการศึกษา เพื่อประสบความสำเร็จในการศึกษานี้ ก็เพราะสิ่ง ๘ อย่างนี้แหละ มันบังคับ เสือกใส่ไป หรือว่าซีก็อยู่ก็ได้. ขอภัยพวกกันหยาบๆ ด้วยคำหยาบคาย. **โลกธรรมทั้ง ๘ นี้ มันบีบคั้น เสือกใส่** จุงจุมก ลากหัว หรืออะไรไปตามเรื่องของมัน. พิจารณาไปดูแต่ละคู่ :-

เพราะเรา **อยากได้ลาก** ก็ต้องทำอย่างที่เราคิดว่ามันจะได้ลาก, เพราะเรากลัวจะเสียลาก หรือไม่ได้ลาก เราก็ทำอย่างที่เราคิดว่า เราจะไม่เสียลาก; ด้วยเหตุนี้พวกคอร์ปชั่นทั้งหลายจึงเกิดขึ้นได้ ทั้งฝ่ายที่อยากจะได้ลาก และทั้งฝ่ายที่กลัวจะเสียลาก, จะเป็นคอร์ปชั่นส่วนตัว เป็นบาปส่วนตัว ก็เหมือนกัน, จะเป็นคอร์ปชั่นแก่ส่วนรวมเป็นคนโกงในสังคมมันก็เหมือนกันแหละ มันมาจากสิ่งเหล่านี้.

เรื่องลามเป็นอย่างไร เรื่องยศก็เป็นอย่างนั้น; เรื่องลาภนั้นเสียงวิบัติธรรม เป็นสิ่งของเป็นอะไรต่างๆ หรือเนื่องด้วยสิ่งของ, **ยศนี้เป็นนามธรรม** เกี่ยวกับ

ความรู้สึกลึก มันขึ้นอยู่กับวัยของคน. เด็ก ๆ จะถือว่าลามสูงที่สุดคืออย่างนั้น ๆ แต่ผู้ใหญ่ อาจจะไม่นับว่าเป็นลาม และจะหัวเราะเอา. สำหรับผู้ใหญ่จะต้องเป็นอย่างโน้น – อย่างโน้น; พวกลูกเด็ก ๆ ได้รับคำยกยอสักคำหนึ่ง ก็ดีใจโลด แต่ถ้าไปยกยอผู้ใหญ่ อย่างนั้น มันก็ไม่นับเป็นยกยอ หรือเป็นเกียรติอะไร มันคนละระดับอย่างนี้. ฉะนั้น บัญหามันก็ไม่สิ้นสุด แม้ว่าเราจะมีชีวิตอยู่ยืนไปสัก ๑๐๐ ปี ๒๐๐ ปี ก็ไม่สิ้นสุด มันยังมีส่วนที่ยากจะได้ ยังมีส่วนที่ยากให้เขายกย่องสรรเสริญอยู่นั่นเอง; ทำให้เรา **ถูกจับผิด** หรือว่า **เชิดตัวเองอยู่โดยไม่รู้สึกลึก** มีความทุกข์ความสุขขึ้น ๆ ลง ๆ ทั่วๆ ไป, แล้วทำลายคุณธรรมอันสูงสุด ที่จะเจริญงอกงามไปในอนาคตด้วย. ถ้าชนะเสียได้จะเป็นอย่างไร.

เรื่องนินทากับสรรเสริญ ก็ไม่ค่อยต่างกันนัก ที่จริงมันก็เกี่ยวกับยศ หรือเกียรติยศอยู่นั่นแหละ. **นินทา**นี้เขาไม่ให้ยศ ไม่ให้เกียรติแก่เรา แต่ **เขาแกล้งว่า** แล้ว **เกินจำเป็น** ไปด้วย. **สรรเสริญ**นี้เขาก็กยกย่องเรา แล้วก็มีส่วนที่จะเกินจำเป็นไปด้วย; แต่เราก็ชอบ ทั้งที่รู้ว่าเขาสรรเสริญเกินความจริง เราก็ยังชอบ. น้อยคนที่จะคัดค้านว่านี่เกินความจริง เพราะมันชอบนี่ มันชอบสิ่งที่เรียกว่าสรรเสริญ.

สังเกตคุณสมบัติทางจิตใจของเรา หรือของใครก็ตามที่กำลังเป็นอย่างนั้น แล้วในโลกนี้มัน **ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยง** เรื่องนินทา เรื่องสรรเสริญ; ในทางหนึ่ง เขาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับหาประโยชน์ เขาจึงเที่ยวนินทา เที่ยวสรรเสริญใคร, อีกทางหนึ่งมันก็เป็นนิสัยของคน เป็นสัญชาตญาณของคน ที่มันชอบพูด มันหยุดพูดไม่ได้ มันก็เลยต้องพูด. เขาว่าผู้หญิงพูดมากกว่าผู้ชาย จริงไม่จริงก็ไปคุยกัน; แต่ผู้ชายก็พูด. เมื่อต้องพูดแล้วมันก็ไม่อยู่ในรูปของนินทา ก็ต้องสรรเสริญนั่นแหละ; ถ้าพูดเพราะอกไม่ได้ ก็จะต้องพูดเช่นนั้น.

เรา **หลีกเลี่ยงไม่ได้** ที่ว่า **อยู่ในโลกนี้จะหลีกเลี่ยงจากการนินทาหรือการสรรเสริญ** แล้วมีได้ทั้งจริงและเท็จ : สรรเสริญเท็จ นินทาเท็จ ก็มี, สรรเสริญจริง นินทาจริง

มันก็มีอยู่เหมือนกัน. แต่เราหาไม่ได้ทั้ง ๒ อย่างเมื่อกลายเป็นคนที่ถูกเซตอีกแบบหนึ่ง; ไม่ใช่มาจับตัวเซต แต่เซตด้วยทางให้ความหมาย ให้คุณค่าทางจิตใจ. เขาอาจจะเขียนบทความสรรเสริญ หรือนินทาหรืออะไรนี้ มันก็ทนอยู่ไม่ได้ มันก็ต้องกระโดดโลดเต้น : สรรเสริญก็โลดเต้นไปอย่างหนึ่ง, นินทาก็โลดเต้นไปอีกอย่างหนึ่ง, อยู่หนึ่งไม่ได้. ช่วยสังเกตดูให้ดี ๆ อย่างที่กำลังพูดอยู่นี้; แล้วจะพบว่า เราควรจะเอาชนะสิ่งเหล่านี้หรือไม่? หรือว่าการเอาชนะสิ่งที่เรียกว่าโลภธรรมนี้ มันจำเป็นไหมสำหรับเราแม้ที่ยังอยู่ในปฐมวัย ยังเป็นชาวบ้าน?

ข้อสุดท้ายที่ว่า สุข และ ทุกข์ นี้ กล่าวไว้กว้าง ๆ ในความหมายไหนก็ได้ มันเป็นเรื่องหลอกหลวงเหมือนกัน. ความพอใจ เสียใจ เป็นสุข เป็นทุกข์ เรียกว่าเป็นความรู้สึกของจิต ที่มันต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ที่เข้ามาปรุงแต่ง; แม้แต่ความโง่ที่สุด มันก็ให้ความสุขได้ พร้อมกับที่มันก็ให้ความทุกข์ได้. ความไม่จริง มันก็กลายเป็นทุกข์ได้ คล้ายกับว่ามันเป็นความจริงเพราะเราไม่รู้; เช่นเราถูกหลอกให้เป็นสุขให้จิตใจ ให้เป็นสุข นี่ก็เป็นสุขเสียเหลือประมาณ : หลอกว่ามียังนั้น มียังนี้, ได้เลื่อน ได้ลาอะไรอย่างนี้ ก็เป็นสุข ทั้งที่ถูกหลอก.

ความสุข นั่นก็ถูกหลอก ความทุกข์ ก็เหมือนกัน ถูกหลอก : ถูกหลอกว่าเสียนั้นไป เสียโน้ไป คนนั้นตาย คนนี้ตาย มันก็เป็นทุกข์ไป ทั้งที่มันเป็นเรื่องหลอก, ความรู้สึกสุข หรือความรู้สึกทุกข์นี้ มิได้ทั้งจริงและมิได้ทั้งหลอก; แต่ถึงอย่างไร มันก็ไปหลอกชั้นสุดท้ายอีกทีหนึ่ง แม้ที่เรียกว่าจริงแล้วนี่. ที่เราเป็นทุกข์จริงๆ มีเหตุผลควรที่จะรู้สึกเป็นทุกข์ หรือเป็นสุขจริงๆ นี้ มันก็ยังเป็นเรื่องหลอก คือความรู้สึกเกิดไปตามอำนาจของอวิชชา ที่ไม่รู้ว่ามีสิ่งเหล่านี้ มันต้องเป็นอย่างนี้เอง, อยู่ในโลก มันต้องเป็นอย่างนี้เอง.

นี่ขอให้นึกให้ทันควันทุ๊กที่ไป “มันอย่างนี้เอง, ในโลกมันอย่างนี้เอง” คือ ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัตตยา, มันอย่างนี้เอง อย่างนี้เอง ไม่เป็นอย่างอื่นเลย.

คนติตรส “โลกธรรม” จึงไม่รู้จักรู้ว่าเป็นของหลอก

ที่ความที่มันจะขัดกัน ก็ตรงที่ว่า เรามัน **ติดในรสของโลกธรรม** ในส่วนที่มันเอร็ดอร่อยแก่ความรู้สึก; เช่นเรื่องไถ่ลาภ ไถยศ ไถสรรเสริญ แล้วก็ได้ความสุขนั้นมันก็ติด : ติดในคำ ในความหมายของสิ่งเหล่านี้ ยิ่งกว่ายาเสพติดใดๆ. ไปดูให้ดี; เราขยะแขยงยาเสพติด ว่าติดฝิ่น ติดเฮโรอีนอย่างนี้ ก็ขยะแขยงกันมาก; แต่แล้วที่การที่มันติดอะไรที่ร้ายไปกว่านั้น ลึกซึ้งไปกว่านั้น มาตั้งแต่ก่อนแต่อกก็ไม่เห็น ไม่มองเห็น. **เราติดในรสชาติของการไถ่ลาภ ไถยศ ไถสรรเสริญ หรือ ไถสุข** ได้ความรู้สึกว่ากูเป็นสุขก็แล้วกัน; เท็จหรือจริง ยืนยันหรือไม่ยืนยันก็ไม่อยากจะรู้. นี่ระวังให้ดี; มันเป็นเรื่องจริงหรือเป็นของหลอก, มันเป็นเรื่องที่จำเป็นจะต้องมี หรือไม่ต้องมีก็ได้, ขอให้กึกกู่ให้ดี.

ข้อเท็จจริงนั้น ต้องการจะให้อยู่อย่างสมดุลย์ก็อยู่ตรงกลาง : **ความรู้สึกว่าได้ก็ทำอะไรไม่ได้, ความรู้สึกว่าจะเสียก็ทำอะไรไม่ได้** คือ **ไม่มีการได้ ไม่มีการเสีย** อยู่เรื่อยไป; เห็นแต่ว่าทุกอย่างมันเป็นอย่างนั้นเอง มันเป็นอย่างนั้นเองเท่านั้นแหละ. แต่เราไม่อาจจะเห็นว่าเท่ากัน คือได้กำไรกับขาดทุนนี้ เราจะไม่เห็น ไม่รู้สึกว่ามันเท่ากันได้เลย; เพราะเรามันยังเป็นคนธรรมดาอยู่ จนกว่าจะเป็นผู้มีจิตใจสูงกว่าธรรมดาเป็นพระอรหันต์ โดยเฉพาะชั้นสูงสุด จึงจะเห็นว่ามันเท่ากันหมด ได้หรือเสีย. นี่เราเอาเรื่องของพระอรหันต์มาพูด มันก็คล้ายกับพูดชวนหัว ก็ไม่ค่อยสนใจกันอีก.

ควรฝึกรู้เท่าทันความจริงกันบ้าง จะอยู่อย่างสมดุลย์

สมมติว่า **ไถ่ลาภ** คือได้กำไร ควรจะมารู้สึกกันเสียใหม่ว่า **นั่นมัน เพียงแค่ได้มาเกินกว่าลงทุนเท่านั้นหนอ จะรู้สึกอย่างนี้ได้ไหม?** มันเป็นแต่เพียงการที่ได้กลับเข้ามา เกินกว่าทุนที่ลงไปเท่านั้นหนอ ไม่มีอะไรมากกว่านั้น. หรือถ้ามัน ขาดทุนก็เอาเงินมันก็ **เพียงแค่ได้มา ไม่ถึงทุน** เท่าที่ลงไปเท่านั้นหนอ; “หนอ” นี่ก็ความ

หมายของคำว่าไม่สนใจอะไร ไม่มีความหมายอะไร แล้วก็ทำต่อไปอีก เต็มวันก็มี ชาติทุนกำไร ชาติทุนกำไร ไปเรื่อย ๆ.

ถ้าเขามีจิตใจปรกติ แล้วก็อย่ากลัว มันจะต้องมีกรณีที่ได้กำไร นั่นแหละ มากกว่ากรณีที่ขาดทุน; การได้กำไรจะมีมากกว่าการขาดทุน แล้วก็อยู่ไปได้ โดยไม่ต้องกลัว ว่าไม่มีอะไรจะกิน ขอให้ใจคอปรกติก็แล้วกัน. ถ้าได้กำไรมาก็มีใจคอปรกติ อย่างเต็ม, แล้วก็มองเห็นว่ามันเป็นเพียงแต่ได้มาเกินทุนที่ลงไปเท่านั้นหนอ. หรือว่าใน กรณีนั้นมันได้มาไม่ครบทุนเท่านั้นหนอ; คนชนิดนี้ไม่มีการขาดทุน มีแต่ได้เรื่อย คือมัน ได้ความฉลาดที่มีค่ามากกว่าเงินไม่กี่หมื่น ก็แสน ก็ล้าน อะไรนี้ มันเป็นเรื่องเด็กเล่นไป. ส่วนที่เขาได้จริงคือได้ความเฉลียวฉลาดที่จะไม่มีคนถ่มถุยมันอะไรอย่างนี้. ฉะนั้น กำไร ก็มาทำให้เขาฉลาด ขาดทุนก็มาทำให้เขาฉลาด; มันเป็นการได้หมดอย่างนี้ จะดี หรือไม่ดีลองคิดดู.

คนธรรมดาสามัญทั่วไปนั้น มันก็ตรงกันข้าม ได้กำไรมาก็ทำให้เขาโง่ โง่ตกถลาลงไปอีก, ขาดทุนมาก็ทำให้เขาโง่ ตกถลาลงไปอีก; เพราะเขาจะมีความ รู้สึกที่มีตนม กลัดกลุ้ม รุ่มร้อนอะไรต่างๆ : กำไรก็โง่ ขาดทุนก็โง่ คือจมลง ไปในนรก. นี่ถ้าว่าเป็นคนที่อยู่ตรงกลาง ก็มองเห็นโลกธรรม อันนี้ แล้วไม่มีความ ยึดมั่นถือมั่น เลยกลายเป็นคนที่จะไม่เสียอะไรอีกต่อไป มีแต่ได้; แต่ว่าได้อีกแบบหนึ่ง คือได้ความอยู่เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ เหนืออะไรทุกอย่าง อย่างนั่นเอง.

นี่เป็นเรื่องได้ลาภหรือไม่ได้ลาภ ที่เรียกว่าการได้ หรือ การเสีย เราควรจะ ชะระมันถึงอย่างนี้ไหม? ขอภัยที่จะพุดกับพวกคุณ ที่ยังเป็นนักศึกษา ยังอยู่ในวัยรุ่นก็มี; เราควรจะดำรงตนอยู่ในสถานะอย่างนี้ไหม ต่อสิ่งที่เราเรียกว่าได้หรือเสีย? หรือว่าพอได้มาละก็ จะหัวเราะจนปากฉีกเลย, เสียไปก็ร้องไห้จนไม่รู้ว่าจะเอาน้ำตาไปทำ อะไรไหว; ไปกึกกู่ก็แล้วกัน. ถ้ามองเห็นว่า เราควรจะปรกติเหมือนกันไว้ ละก็ต้อง

ช่วยรับรองว่า ที่ผมพูดให้พวกคุณฟังนี้ ไม่ใช่เรื่องบ้านอะไรแล้ว, เอาเรื่องอยู่เหนือโลกมาพูดให้คนหนุ่มฟัง นี่ไม่ใช่เรื่องบ้านอะไรแล้ว; เป็นเรื่องที่ควรฟัง และควรรู้ไว้แต่เดี๋ยวนี้ ตามที่มันควรจะได้รู้ได้.

จำไว้สั้น ๆ ว่า เราต้องการภาวะสมดุลย์ คือ มัชฌิมาปฏิปทา ไม่บวก ไม่ลบ ไม่ negative ไม่ positive มันอยู่ที่สมดุลย์ไม่ห้วนไหว แล้วก็ปรกติสุข.

พิจารณาให้รู้จักว่า ดี – ชั่ว เป็นเรื่องยึดมั่นถือมั่น

นี่อยากจะพูดอีกนิดหน่อยว่า จะมีวิธีมองอย่างไรจึงจะช่วยให้สมดุลย์ง่าย ๆ ก็คืออย่างที่กล่าวแล้วว่า **สุขมันก็อย่างนั้นเอง, ทุกข์มันก็อย่างนั้นเอง คือ เป็นเรื่องไปตามกฎของการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุปัจจัยอย่างนั้นเอง.** ที่นี้ก็ยังมีอีกแง่หนึ่งที่จะมอง นี่เราจะจัดเป็น ๒ กลุ่มเสียก็แล้วกัน ๔ ชนิดนี้ จัดเป็น ๒ กลุ่ม : เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ดี น่ารัก น่าพอใจ, เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ชั่ว ไม่น่ารัก ไม่น่าพอใจ; มีอยู่ ๒ กลุ่ม.

ต้องดูให้รู้ว่า ดีกับชั่วมันต่างกันอย่างไรเท่านั้นเอง. ถ้าเห็นว่าต่างกันอย่างไรกับดีนั้น มันก็เป็นคนธรรมดา, หรือบางทีอาจจะธรรมดาเกินไปก็ได้ คือได้เข้าใจแล้วก็พอใจ ไม่ได้เข้าใจแล้วก็โกรธ. นี่เป็นเรื่องต้นเหตุ เป็นต้นกำเนิดของสิ่งที่เรียกว่าดี หรือว่าชั่ว; ชั่วในระดับความรู้ศีลธรรมศาสนาสามัญสัจแล้วจะเห็นว่ามีความหมายเหลือเกิน.

ผู้รู้เขาแนะให้ดู ให้สังเกตดูว่า : ที่ว่าดีนี้ ถ้าไม่มีชั่วมากอยเป็นผู้เทียบอยู่ข้างๆ นี้ มันจะมีดีได้อย่างไร. ที่ว่าดี มันดีตรงไหน? มันดีเพราะว่ามันมีชั่วมาเทียบอยู่ข้างๆ ว่าอย่างนั้นชั่ว; ลองไม่มีชั่ว ดีก็ไม่มีความหมาย; ฉะนั้น ดีก็คือหน้าหนักของชั่วมันปรุ่งแต่งขึ้นมา. ชั่วก็เหมือนกันอีก ถ้าไม่มีดีมาเป็นคู่เปรียบอยู่ข้างๆ มันก็ไม่รู้ว่าอะไรชั่วอย่างไร? นี่สมมติบัญญัติว่าดี พอไม่ใช่อย่างนี้ก็สมมติบัญญัติว่าชั่ว.

เรื่องได้เรื่องเสีย นี่ก็เหมือนกัน มันมีคู่เทียบ ให้มันเกิดความหมายแก่คำว่า “ได้” หรือคำว่า “เสีย”. เรื่อง ได้เกียรติ หรือ เสียเกียรติ ก็เหมือนกัน; มันมีคู่เทียบให้ฝ่ายตรงกันข้ามเกิดความหมายขึ้นมา. นินทา กับ สรรเสริญ ก็เหมือนกัน อีกแหละ เพราะมันมีสรรเสริญเป็นคู่เทียบ จึงรู้สึกเคียดแค้น เมื่อถูกนินทา; หมายความว่า นินทา เป็นอย่างที่ว่า อนิฏฐารมณ์เสีย. สุขทุกข์ ก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีทุกข์มาคอยเทียบข้างอยู่ สุขก็ไม่มีความหมาย ทุกข์ก็ไม่มีความหมาย ถ้าว่าสุขนั้นไม่มาคอยเทียบคู่อยู่ข้าง ๆ.

ที่มันกันหัวเราะไหม ที่เราไปหลงสิ่งนั้น เพราะสิ่งตรงกันข้ามมันช่วยทำให้เกิดค่าขึ้นมา; เช่นเราติดในความดี ถ้าเรามองเห็น ก็จะรู้ว่า อ้าว, ดีนี่ก็เพราะว่า ข้ามมันช่วยสร้างขึ้นมา ให้มีความหมายเป็นความดี มีชั่วเป็นคู่เทียบ ก็เลยรู้สึกว่า เรามันหลงของปลอมเข้าไปจนตกใจแล้ว คือหลงของดีที่ของข้ามมันช่วยเป็นคู่เทียบสร้างความหมายขึ้นมา, หรือว่าไปหลงของชั่ว ที่ของดีมันช่วยเป็นคู่เทียบ สร้างให้เกิดความหมายขึ้นมา.

ข้อนี้เองเป็นเหตุให้พระอริยเจ้าทั้งหลาย มุ่งไปในทางที่จะอยู่เหนือดี เหนือชั่ว อย่าให้ค่าของดีหรือชั่วมาบีบคั้นน้ำใจได้ เป็นจิตใจอันใหม่ ที่ชั่วก็ไม่มาทำอันตรายอะไรได้ ดีก็ไม่มาทำอันตรายอะไรได้. พุทธบริษัทก็ควรจะรู้ข้อนี้ไว้ มิฉะนั้น จะเลวกว่าคริสเตียน; ผมเคยพูดบ่อย ๆ คัมภีร์ไบเบิลไบแรกของคัมภีร์ไบเบิลนั้นก็พูดถึงเรื่องนี้ว่า ไปกินผลไม้ที่เกิดปัญญารู้ชั่วเข้า ก็ต้องตาย ก่อนนี้ยังไม่ตาย. พอไปรู้เรื่องชั่วเรื่องชั่วเข้า มนุษย์ก็ต้องตาย ก็ต้องตกอยู่ภายใต้ความทุกข์ทรมานที่เกิดมาจากการยึดถือดี - ชั่ว. พุทธบริษัทก็มีสอนอย่างนี้ เป็นความสำคัญ เป็นหลักใหญ่ในพุทธศาสนา; แต่พอจะเอามาพูดให้ฟังกันบ้างนี่ เขาก็หาว่าเราเป็นบ้า เอาเรื่องที่ไม่ควรสอนมาบอกมากล่าวแก่คนเหล่านี้ ที่ยังเล็ก ๆ เต็ก ๆ อยู่ หรือเป็นฆราวาสครองเรือนอยู่.

ทำใจให้อิสระจาก “โลกธรรม” จะไม่ต้องเป็นทุกข์

ขอให้สรุปความเป็นท่านเองว่า เราต้องไม่เป็นทุกข์ จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่
จะเป็นมรรวาสหรือบรรพชิต เราต้องไม่เป็นทุกข์; เพราะฉะนั้น **อะไรที่จะช่วย
ไม่ให้ทุกข์ได้ ก็ต้องเอา พองสลาย ก็ต้องทำไปจนกว่าจะสามารถทำได้.**
เดี๋ยวนี้เราเป็นทุกข์โดยตรง หรือเป็นทุกข์โดยอ้อม คือฟูๆ แสบๆ อยู่นี้ ภัยอันตรายของ
สิ่งที่เรียกว่าโลกธรรม : เดี่ยวได้ลาภ เดี่ยวเสื่อมลาภ เดี่ยวได้ยศ เดี่ยวเสื่อมยศ เดี่ยว
ได้สรรเสริญ เดี่ยวไถ่โทษ เดี่ยวได้สุข เดี่ยวได้ทุกข์ นี่เป็นอย่างนี้; ฉะนั้น ทำตัว
ให้อยู่อย่างอิสระจากการบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้ มันจะเป็นอย่างไรบ้าง มันจะเกิดขึ้นไป
หรืออย่างนั้น? ผมว่าไม่เกินไป.

พยายามทำให้พอเหมาะได้ หมายความว่าเมื่อไม่ชนะได้ทั้งหมดหรือถึงที่สุด
ก็ชนะเท่าที่ควรจะได้ ก็อย่าดีใจเกินไป อย่าเสียใจเกินไป. ติใจให้น้อยลง
เสียใจให้น้อยลง น้อยลงๆ จนอยู่จุดที่เรียกว่าสมดุสย. เรื่องเล็กๆ น้อยๆ คุณไป
สังเกตดูเถอะ จะทำได้ทันทีเลย จะทำได้ง่าย ทำได้ทันที เว้นไว้แต่เรื่องมันใหญ่เกินไป
กว่าที่คนหนุ่มๆ อย่างเราจะทำได้; อย่างนั้นมันทำไม่ได้ แต่ก็มีเรื่องประเภทเล็กๆ
น้อยๆ ที่พอจะทำได้ เป็นตัวอย่าง หรือเอาชนะมันได้.

นี่คือสิ่งที่ผมเรียกว่า “โมกขธรรมประยุกต์” คือธรรมะชั้นหลุดพ้น แต่เอามา
ประยุกต์ ให้แก่ชีวิตประจำวันแก่ฆราวาสชาวบ้าน หรือคนหนุ่ม หรือแม้กระทั่งเด็ก ๆ
ถ้าเขาเข้าใจและปฏิบัติได้ ก็จะเป็นพระอรหันต์ประเภทอายุ ๑๕ ขวบ ที่มีกล่าวอยู่ใน
พระกัมภีร์ แต่เป็นข้อยกเว้น ไม่ใช่เป็นมาตรฐาน แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่ทำได้.

อย่าได้เข้าใจว่า การที่เราจะเอาชนะโลกธรรม คือสิ่งที่มีอยู่เกลื่อนไป
ในโลก เป็นธรรมชาติโลกนี้ **เป็นดังหินฉกรรณกรอย.** มันไม่ฉกรรณกรอย มัน
อยู่ในร่องในรอยที่เราจะต้องผ่านไป จะต้องเอาชนะให้ได้; แล้วอย่าได้เข้าใจว่า มันจะ

ทำให้หมดกำลังใจงาน กำลังแรง ที่จะกระตุ้นให้ทำความดี หรือให้หนีความชั่ว แต่เป็นการทำให้เราไถ่ผลในขั้นสุดท้ายไปเลย.

เพราะว่าความดีมันก็มีเท่านั้นแหละ คือที่จะทำให้เป็นทุกข์นี้แหละ; ถ้าเรา **ชนะความดี ก็ไม่เป็นทุกข์** หรือเราจะพยายาม **เอาชนะความดี ก็เพื่อจะไม่เป็นทุกข์**, ถ้าเรา **เป็นทาสของความดี** เราจะต้องเป็นทุกข์ ชนิดโศกชนิดหนึ่งอยู่อย่างลึกซึ้งที่สุด. ส่วนที่เราไม่มีความทุกข์ เราไม่เป็นทาสของความชั่ว ความชั่วทำอะไรไม่ได้ นี่ก็เห็นชัดอยู่แล้ว; แต่ก็อย่าเข้าใจผิด กลายเป็นเรื่องหวาดเสียว หวาดผวา นอนไม่หลับไปเสียอีก. อย่างที่เห็นเป็นตัวอย่างอยู่แล้วว่า เป็นโลกเส้นประสาทกันอยู่โดยมากนี้ เพราะค่าของความดีก็มี, เพราะค่าของความชั่วก็มี, เมื่อยึดถือแล้วก็ต้องให้เป็นเรื่องวิปริต แก่จิตใจได้เท่ากัน. **รู้เรื่องคำว่าดี และ คำว่าชั่วเสียให้ถูกต้อง** จะได้ดำเนินไปถูกต้องตรงตามที่ธรรมชาติต้องการ; **ละชั่วเสีย** แล้วก็ไม่ไปเป็นทาสของความดี แล้วก็ **อยู่เหนือสิ่งทั้ง ๒** นี้ ก็คือนิพพาน, อยู่เหนือดีเหนือชั่วนั้น เรียกว่านิพพาน.

เวลาสำหรับพูดหมดแล้ว ที่นี้ก็เป็นเวลาสำหรับถาม

คำอธิบายตอบปัญหา

(ถาม) ท่านอาจารย์ครับ ยังมีปัญหาค้างอยู่จากเมื่อวาน อยากจะให้ท่านอาจารย์ตอบ ปัญหาที่ว่า ไช่ตัวคนไม่มี มีแต่ความโหดเหี้ยมของธรรมชาติ คือธาตุทั้ง ๖ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ อยากจะถามว่า แท้ที่จริงสิ่งทั้ง ๖ นี้คืออะไรครับ?

(ตอบ) สิ่งทั้ง ๖ นี้ได้พูดมาแล้วว่า ไม่ใช่ตัวคน และเราก็ได้เรียกว่าธาตุ. ถ้าถามว่าคืออะไร ก็ต้องคือธาตุ. นี่ฟังไม่ถูกก็ต้องพูดกันต่อไปอีกบ้าง. แต่ข้อสำคัญนั้น ก็เห็นเห็นหรือยังว่า มันไม่ใช่ตัวคน คือไม่มีความหมายที่จะเป็นตัวคนของเรา หรือของมัน หรือของใครก็ตามใจ.

ที่เรียกว่าเป็นธาตุนั้น ก็เป็นไปตามธรรมชาติ ไปตามกฎของธรรมชาติ; มีกฎธรรมชาติอันหนึ่ง ที่จะระบุลงไปตรงได้เลยว่า คือกฎเรื่องอิทัปปัจจยา เมื่อสิ่งนี้เข้ามาถึง สิ่งนี้จะต้องเกิดขึ้น. เมื่อสิ่งนี้เข้ามาถึงสิ่งนี้จะต้องเกิดขึ้นนี้ มันเป็นกฎเหมือนกับกฎวิทยาศาสตร์อย่างนั้น; แม้ทางวัตถุสิ่งที่เรียกว่าธาตุ ก็คือสิ่งที่เป็นไปในลักษณะนั้น มีการทรงตัวอยู่ด้วยการเปลี่ยนแปลง แล้วก็ไปเอามันมาตรงที่มีลักษณะอย่างไร; โดยส่วนใหญ่ เอาคุณสมบัติอันนั้นมาเป็นเจ้าของชื่อ เช่นว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ.

คำว่า“ธาตุ” เป็นเรื่องใหญ่มาก ยืดยาว พิศดารมาก เคยพูดไปแล้วโดยละเอียดที่สุด ในการบรรยายชุดหนึ่งเรียกว่า *ปรมัตถสภาวะธรรม* ถ้าเขาพิมพ์ออกมาเมื่อไร ก็ลองอ่านดู เป็นการบรรยายตั้ง ๑๐ กว่าครั้ง เรื่องธาตุ.

นี่ สำหรับเดี๋ยวนี้กว่า สิ่งที่มีมันตัวอยู่ ชั่วครู่ ๆ คือไหลไป – ไหลไป – ไหลไป; พวกหนึ่งมันมีลักษณะอย่างหนึ่ง เขาก็เอาลักษณะนั้นแหละเป็นคุณสมบัติ. เช่น ธาตุดิน คือคุณสมบัติที่รูกเนื้อที่ หรือกินเนื้อที่, ธาตุน้ำคือคุณสมบัติ ที่ทำให้เกาะกันอยู่ไม่ให้แยกกันไป, ธาตุไฟคือว่า เเผา เเผาให้ไหม้หรือว่า ร้อน หรือเผาให้ไหม้, ธาตุลม ก็คือว่า ระบายได้ ลอยได้, อากาศธาตุก็กว้างสำหรับบรรจุสิ่งต่าง ๆ. เหลือแต่ วิญญาณธาตุ ที่เป็นของแปลกประหลาด ก็เป็นธาตุอันหนึ่ง ซึ่งสามารถจะสร้างความรู้ได้ รู้สึกได้. เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุ ความปัจจัย อยู่เนื่องนิจ เมื่อใดมีคุณสมบัติอย่างนั้นเรียกว่าธาตุนั้น, เมื่อใดมีคุณสมบัติอย่างนี้ เรียกว่าธาตุนั้น.

ถ้าโดยแท้จริงแล้วไม่อาจจะชี้ว่า อะไรเป็นธาตุอะไร มันรวมกันอยู่หมด โดยเฉพาะพวกรูปธาตุนั้น ก็ยังรวมกันอยู่นั้นแหละ เช่นในก้อนดินก้อนนั้นมันมีทั้งธาตุดิน คือส่วนที่มันกินเนื้อที่, ธาตุน้ำคือมันมีน้ำปนอยู่ที่ทำให้มันเหล่านั้นเกาะกันอยู่เป็นก้อนได้

ไม่กระจายออกไป, มีอุณหภูมिरะดับไคร่ระดับหนึ่งอยู่ในหินก้อนนี้ เรียกว่าธาตุไฟ, แล้วมีการระเหยของอะไรบางอย่างอยู่ที่หินก้อน ๆ นี้ ก็เรียกว่าธาตุลม ส่วนที่เป็นเนื้อที่ว่าง มันก็มีอยู่ในนี้ มันซ้อนกันอยู่, ส่วนวิญญาณธาตุนี้ จะไม่พุดถึง เพราะพิสูจน์ไม่ได้. จะพุดถึงเฉพาะสิ่งที่มีชีวิต เหมือนต้นไม้ เหมือนสัตว์ สัตว์หรือคนนี้ เพราะว่าธาตุทั้ง ๖ นี้เขาพุดกันสำหรับคน สำหรับ มนุษย์และสัตว์ ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๖ มันมีธาตุทั้ง ๖ ประกอบกันอยู่เป็นคน; นี่ธาตุอื่น ๆ เข้ามาช่วยทำให้ปรุ่งเป็นนั่น ปรุ่งเป็นนี่ ปรุ่งเป็นธาตุตา สำหรับเห็น ปรุ่งเป็นธาตุหู สำหรับได้ยิน แต่ไม่ใช่ตัวเนื้อตา เนื้อหู มันเป็นธาตุอะไรอีกอันหนึ่ง ซับซ้อนมาก.

ในที่สุดก็จะไม่พบส่วนที่เป็นตัวตน มีแต่สิ่งที่ไหลไปตามเหตุตามปัจจัย ที่มันจะเป็นตัวของมันเองก็ไม่ได้ เพราะมันมีอะไรก็ไม่รู้ มาทำให้เปลี่ยนไปไหลไปเรื่อยนี้ จะมาเป็นตัวของเรา ของมนุษย์นี้ก็ได้ เพราะมันไม่อยู่ในอำนาจของมนุษย์เลย. ถ้าจะเรียกว่าตัวตนของใคร ก็มันไม่มีตัวตนจะเรียก; แต่ถ้าจะว่าเอาสิ่งนั้นแหละ ที่มันเปลี่ยนแปลงเป็นตัวตนของการเปลี่ยนแปลง เป็นของใคร? เป็นของมันเองก็ไม่ได้; ก็ต้องเป็นของกฎ กฎที่ทำให้เปลี่ยนแปลง เรียกว่าพระเจดีย์กว่าของพระเจดีย์คือกฎที่ทำให้สิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปนั่นแหละ มันจะเป็นใหญ่กว่าสิ่งใดหมด. ในบรรดาสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นไป เขาเรียกว่าพระเจ้า เราก็อย่าไปค้านเขาสิ ก็เขาเรียกถูกต้องแล้ว; มีแต่สิ่งที่เป็นไปตามกฎ ไม่มีตัวตนของมัน หรือของใครโดยแท้จริง. เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ไม่ควรจะถือว่าเป็นตัวตน หรือมีตัวตน มีเท่านั้นเอง, เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ.

(ถาม) เนื่องจากโลกธรรม ๘ เป็นสิ่งที่ป็นธรรมดาที่จะมีอยู่ประจำโลกอยู่แล้ว ในฐานะที่พวกเรานักศึกษา หรือพวกที่เป็นฆราวาสอยู่นั้น สมควรที่จะประยุกต์ใช้ให้เหมาะแก่การที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร? จะใช้ในแง่การพิจารณาให้รู้เท่าทัน โลกธรรม ๘ นั้นอย่างจริงๆ ใต้อย่างไร เนื่องจากอวิชชาครอบงำทำให้จิตใจมืดบอด แล้วความยึดมั่นที่เป็นตัวเป็นตน ที่ยังละออกได้ยาก?

(ตอบ) นี่มันเป็นคำถามที่ใหญ่ที่สุดละ ถ้าถามว่าจะเอาชนะโลกธรรมได้อย่างไรนี้ ก็เท่ากับถามว่าเอาชนะกิเลสได้อย่างไรเหมือนกัน. แล้วก็มีแต่พระอรหันต์พวกเดียวเท่านั้นแหละ ที่เอาชนะโลกธรรมได้, นอกนั้นก็พ่ายแพ้อยู่ หรือพ่ายแพ้อยู่บ้างไม่มากนักน้อย.

พอลถามว่าจะเอาชนะอย่างไร ? ก็เป็นปัญหาที่ตั้งตันไปตั้งแต่ของคนที่เป็นปุถุชนชั้นต้นที่สุด ซึ่งไม่รู้จักแม้แต่ว่าโลกธรรมคืออะไร, ไม่รู้จักว่ามีโลกธรรม หรือมีสิ่งเรียกว่าโลกธรรมอยู่ด้วยซ้ำไป. นี่คอยแต่จะติใจเมื่อถูกใจ, เสียใจเมื่อไม่ถูกใจ, มีแต่คอยอย่างนี้ คอยขึ้นคอยลงอยู่แต่อะไรก็ไม่รู้. เขาก็ไม่รู้จักโลกธรรม จนกว่าเขาจะสังเกตเห็น หรือว่าจะได้ยินได้ฟังก่อน แล้วไปสังเกตเห็นทีหลังก็ได้ ว่ามันมีสิ่งที่ทำให้ความรู้สึกรู้สึกของเราขึ้นลง ๆ อย่างนี้.

ก็ต้องตอบอย่างกำปั้นทุบดินเท่านั้นละ; ถ้าให้ตอบชั่วเวลาสั้น ๆ อย่างนี้ ก็ทำอย่าให้ต้องติใจหรือเสียใจ นี่มีเท่านั้นเอง. ที่เราคอยเสียใจเพราะอะไร ก็มาตุกันใหม่ อย่าให้มันเสียใจ หรือให้เสียใจน้อยลง ๆ, ที่เคยติใจหลงใหล หลงรัก ก็อย่าให้ไปหลงรัก หรือหลงใหล ให้มันหลงใหลน้อยลง ๆ จนไม่หลงใหล. นี่เป็นหลักที่ผิดไม่ได้ จะไปบอกกันโดยรายละเอียดเฉพาะคน นี่ก็ยาก; บอกกลาง ๆ ก็เป็นอย่างนี้.

ให้รู้จักสิ่งนี้ว่ามันมีอยู่อย่างนี้ ทำหน้าที่อย่างนี้ แล้วเราก็ถูกมันกระทำอยู่อย่างนี้ ๆ คงจะเกิดความกลัวขึ้นมาบ้าง ความละอายขึ้นมาบ้าง แล้วก็ระวัง ระมัดระวัง ติขึ้น; โดยส่วนใหญ่ก็อาศัยข้อธรรมะที่เรียกว่า สติ ซึ่งบรรยายกันแล้วอย่างละเอียดในครั้งที่ ๓ ของชุดนี้ นั่นแหละจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุด ของการที่จะควบคุมโลกธรรม, หรือว่าที่แท้คือควบคุมจิตไม่ให้หวั่นไหวไปตามโลกธรรม หรือว่าควบคุมป้องกันโลกธรรมไม่ให้มาครอบงำจิต. ผลมันเท่ากัน. รู้จักเข็ดหลาบ รู้จักเกลียด รู้จักกลัว ความน่าเกลียดอันนี้ แล้วสติมันก็เร็วขึ้น ๆ จนเราพอมีสติทันทั่วทั้งที; ที่นี้ความเคยชินชินกันนั้นมันก็น้อยลง ๆ ๆ ๆ จนไม่มีเหลือ คือไม่อินตียินร้าย แก่โลกธรรมอีกต่อไป.

เรื่องสัจจกถาว่าเป็นเรื่องโมกขธรรม เพราะทำให้หลุดพ้นไปสู่นิพพาน แล้วพระอรหันต์ก็คือผู้ที่สมบูรณ์ด้วยสตินั้นแหละไม่มีอะไร; พระอรหันต์ไม่มีอะไรมากไปกว่าผู้ที่สมบูรณ์ถึงที่สุดด้วยสติ แล้วเป็นเรื่องโมกขธรรมประยุกต์ อยู่ในเรื่องของสติแล้ว; แต่เดี๋ยวนี้เอามาพูดกันในเรื่องเกี่ยวกับโลกธรรม เอาชนะโลกธรรมให้ได้.

สรุปแล้วมีสติเห็นทั้งที่ เมื่อสิ่งที่เรียกว่าโลกธรรมนั้นแหละ มันจะเกิดขึ้น แล้วจะย่ำยีจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อตาเห็นรูป เมื่อหูได้ยินเสียง เมื่อจมูกได้กลิ่น เมื่อลิ้นได้รส เมื่อผิวหนังได้สัมผัสผิวหนัง เมื่อใจได้เกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นหลักเดียวกันหมด; อะไรๆ ก็ตามมันต้องเข้ามาทางทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. มีสติที่นั่นให้เพียงพอ และทันแก่เวลาเท่านั้นเอง. คำตอบที่เป็นใจความก็มีเพียงเท่านั้น.

(ถาม) อยากจะให้ท่านอาจารย์ช่วยยกตัวอย่าง ที่ท่านอาจารย์กล่าวไว้ว่า คนเป็นโรคเส้นประสาท อาจเกิดจากคำของความดีได้.

(ตอบ) เมื่อตะกี้ได้พูดว่า คนเป็นโรคเส้นประสาทนั้น ก็เพราะยึดมั่นถือมั่นได้ ทั้งในคำของความดี และคำของความชั่ว. นี่ก็ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย เมื่อยึดมั่นถือมั่นในความหมายของคำว่าความดีมากไปมันก็จะกลัวจะไม่ได้ดี กลัวจะเสียความดีจะไม่พอ; - ไปวาดความดีไว้สูง แล้วไม่ถึงง่าย มันก็เป็นโรคเส้นประสาท ก็มีเท่านั้น. ที่นี้ไปวาดคำของความชั่วไว้มากไป ก็รู้สึกว่ามันเอาไม่ไหว, ถอนออกมาไม่ได้ เลยยอมเป็นคือยอมแพ้แก่ความชั่ว ทรมานใจอยู่ด้วยความรู้สึกทรมานแล้วว่าตัวมันชั่ว มันไม่มีความดีเสียเลย; อย่างนี้ก็โรคเส้นประสาทเหมือนกัน คือมันผิดปรกติ หรือไม่สมดุลระหว่างความหมายของสิ่งทั้ง ๒ นั้นมันเท่าๆ กัน, ตีกับชั่วนั้นมันเท่าๆ กัน ในฐานะที่ว่ามันเป็นคู่เทียบให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งมันเกิดความหมายขึ้นมา. หลงดีหรือบ้าดี มันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง, หลงชั่วหรือบ้าชั่ว มันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง, ใช้ไม่ได้ทั้ง ๒ อย่าง.

แต่ไม่ได้สอนให้เลิกทำความดี ไม่ได้แนะนำให้เลิกทำความดี เพราะเราถือว่า สิ่งที่จะช่วยให้เราอยู่ได้เป็นผาสุกนี้ เราจะเรียกว่าความดี; เมื่อ **ได้นำแล้วก็ไม่หลง**

เท่านั้นเอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นจนนอนไม่หลับ, จะได้อะไร จะมีอะไร ก็ไม่จำเป็นจะต้องยึดมั่นถือมั่น. ทำดีก็เหมือนกัน ก็ทำไปซี จะทำไปเท่าไรก็ได้ทำไปเถอะ แทะอย่าเอามาแบกไว้ในจิตใจ มันเป็นเรื่องหนักเหมือนกัน เหมือนกับความชั่วเหมือนกัน.

ตรงนี้ที่อธิบายยาก ที่จะให้คนหนุ่ม ๆ เข้าใจความดี ในฐานะที่ไม่ควรหลงไหล คือยึดถือมั่น; แต่ว่าให้ทำในสิ่งที่เรียกว่า ความดีอยู่ อย่างสุดความสามารถเรื่อยไป. เมื่อวานก็ถามถึงเรื่องสิ่งกระตุ้นเตือนใจให้ทำอะไร ว่ามีอยู่ ๒ อย่าง คือด้วยความยึดมั่นถือมั่นด้วยอวิชาก็ได้ แต่นั่นไม่ไหว เป็นไปเพื่อความทุกข์; **ให้ทำไปด้วยความกระตุ้นของปัญญา** ของความรู้ที่ถูกต้อง รู้สึกผิดชอบชั่วดี แล้วก็ทำไปแล้วสนุก ว่าได้ทำในสิ่งที่ควรทำ ก็มีความสุขได้.

นี่เราต้องทำด้วยสติปัญญา ที่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรควรทำ อะไรไม่ต้องทำ; ให้ถือว่า ความดีนั้น เป็นเครื่องมือ หรือเป็นอุปกรณ์ หรือเป็นยานพาหนะ **ไปถึงจุดหมายปลายทาง. จุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหน? อยู่ที่ตรงเหนือดี พันธุ์ดี**; ก็นำหัว ขี่ยานพาหนะคือความดี ไปสู่ที่ที่เหนือความดี ไม่ต้องซื้ออะไรอีกต่อไป. เคี้ยวนี้ไม่ได้พูดไปทำนองให้หยุดทำความดี; เพียงแต่กลัวว่าจะทำความดีด้วยความยึดมั่นถือมั่นเกินไป จนเป็นทุกข์ แต่ก็ให้ทำความดีไปด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดีแล้วไม่ต้องเป็นทุกข์, แล้วก็สนุกสนานอยู่ด้วยการทำความดี แล้วมันก็ดียิ่งขึ้นไป ยิ่งขึ้นไป – ยิ่งขึ้นไป จนกว่าจะถึงระดับหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องการอะไรทำนองนี้ นี่เรียกว่าอยู่เหนือดี.

อยากจะบอกสักนิดหนึ่งก็ได้ว่า แม้เดี๋ยวนี้ยังหนุ่ม ๆ อย่างนี้ ยังทำอะไรุ่นวายอยู่อย่างนี้ในบางกรณี **ลองทำคนให้อยู่เหนือดีดูบ้าง ก็จะไม่มีความทุกข์** ไม่มีความลำบากได้เหมือนกัน; มันมีความสุข ที่เพื่อที่เกินอะไรอยู่บางอย่าง นี่เราไปหลงกับมันไปเป็นทาสของมัน. ลองชนะความดีเล็กๆ น้อยๆ ประเภทนี้ดูก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ก็อยากจะเป็นหัวหน้าทีม อยากจะเป็นหัวหน้าชุมนุม, อยากจะมีเกียรติอะไรบางอย่าง ที่ไม่จำเป็นจะต้องทำได้; ก็ละเลิกความรู้สึกประเภทนี้เสีย ก็จะเข้าใจคำว่าเราไม่เป็นทาสของความดีไปเสียทั้งหมด. ส่วนความดีที่เป็นประโยชน์อันแท้จริง ก็ทำไป ดีก็คือเป็นประโยชน์เกื้อกูล หังแก่ตนเองและผู้อื่น, ชั่ว นั้นมันไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล หังแก่ตนเองและผู้อื่น มีเท่านั้น.

ทีนี้ เมื่อมันถึงขั้นที่ว่า ไม่ต้องการได้ประโยชน์แล้ว จิตมันก็สลัดไปหมด แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าความดี มันก็สลายแล้วมีความสุข แบบอื่นไม่ใช่ความสุข. อย่างโลกธรรม ความสุขที่พูดถึงในโลกธรรมนี้ เป็นความสุขที่น้อยอย่างในโลกๆ อย่างเป็นไป ด้วยอำนาจของอวิชชา; ถ้าว่าหมดโลกธรรมแล้ว อยู่เหนือโลกธรรมแล้ว ก็มีมีความสุข หรือความรู้สึกอะไร ที่มันรู้สึกเป็นสุข เกิดขึ้นมาอีก มันไม่ใช่พวกนี้แล้ว มันเป็นความสุขประเภทอื่น. มันเหลืออยู่แต่ว่า สุขเวทนาที่จะเกิดขึ้นจากภาวะอันนี้ หรือความรู้สึกอันนี้ ซึ่งเป็นสุขเวทนา ที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของเวทนา. พระอรหันต์ก็มีเวทนา แต่ท่านไม่ร้อนเพราะอำนาจของเวทนา.

(ถาม) ปัญหาที่ว่า ถ้าทำความชั่วแล้ว ไม่ยึดมันจะได้อะไรหรือไม่?

(ตอบ) 'ถ้าทำความชั่วแล้วไม่ยึดมัน มันเป็นคำถามที่มีปัญหามาก คือแยกได้เป็น ๒ แพร่ง ๓ แพร่ง.

เอาที่แรกก่อน ว่าตามธรรมคาสามัญ คนมีความยึดมันถือมัน แล้วไปยึดมันถือมันอะไรเข้า แล้วก็ทำความชั่ว หรือไปยึดมันความชั่วนั้น ว่าจะจะเป็นประโยชน์เป็นอะไรแก่ตนเองอยู่ในตัว นี้เรียกว่าอาศัยความยึดมันถือมัน แล้วทำความชั่ว, ทำความชั่วเพราะความยึดมันถือมัน; พอทำเสร็จลงไปแล้ว มันก็จะต้องยึดมันถือมัน; ผลของการทำความชั่วนั้นต่อไปอีกแหละ. นี่ให้เห็นข้อเท็จจริงตามธรรมคาสีก่อน ว่าอะไรเกิดขึ้นมันก็ยึดมันนั้นต่อไป, อะไรเกิดขึ้นมันก็ยึดมันนั้นต่อไป นี่จะเป็นตามธรรมคาส.

ถ้าทำความชั่วไปแล้ว จะเปลี่ยนเป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น นี่มันเป็นเรื่องพิเศษแล้ว แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่จะแยกไปทางไหน. ถ้าคนที่ทำความชั่วเกิดรู้สึกตัวกลับตัว มันก็ต้องกติกกันใหม่ในรูปอื่น; ถ้าเขาอยากจะสลัดไปง่าย ๆ โดยที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น เขาก็ต้องเป็นพระอรหันต์เท่านั้นแหละ มันต้องกลับตัวมาก ถึงขนาดเป็นพระอรหันต์ จึงจะไม่ยึดมั่นถือมั่นในความชั่วนั้นได้; ไม่ถึงนั้นมันก็เป็นการแก่งแย่งทำ เป็นเล่นละครเล่นตลก; มันก็เอาชนะความชั่วไม่ได้ เอาชนะความทุกข์ไม่ได้.

เราอย่าไปคิดเล่นตลกว่า ทำความชั่วแล้วไม่ยึดมั่น, ทำความชั่วแล้วไม่เอาเปรียบ อย่างนี้ทำไม่ได้ อย่าไปหาเช้า มันกลับกันไม่ได้. มันจะต้องไปตามระดับของมัน คือไปยึดมั่นต่อ ๆ ไป; เพราะว่าทำความชั่วด้วยความยึดมั่น, มันอยากได้อะไร จึงทำความชั่ว แล้วก็ยึดมั่นสิ่งที่ได้มา เพราะการทำความชื่อนั้นอีก ก็ไม่มีที่สิ้นสุด.

ที่นี่ ทำความชั่วแล้ว เสวยทุกข์รับโทษเพียงพอแล้ว อยากจะสลัดออกไปเสีย ด้วยว่าเราไม่ยึดมั่นความสุขความทุกข์ แล้วเป็นอย่างไรพระองคฺุสุมาลก็ได้; อย่างอื่นก็ไม่มีทาง. นั่นคือ มองเห็นเรื่องไม่มีตัวตน ไม่มีอะไรไปทางโน้น เข้ามาแทรกแซงทับทกันที่ตรงนั้น; ไม่ใช่เรื่องของคนธรรมดาในโลกจะทำอย่างนั้นได้. แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าเขาทำได้ ถ้าเขาสามารถจะทำได้ มันก็บรรเทาไป, บรรเทาความทุกข์ร้อนไปได้ตามส่วน. อย่างไปนอนอยู่ในตระรางแล้วอย่างนี้ ก็เกิดบรรเทาความยึดมั่นถือมั่น ก็ยังมีความทุกข์น้อยกว่าคนที่ไม่บรรเทาความยึดมั่นถือมั่น; ถึงอย่างไรมันก็เป็นประโยชน์อยู่บ้าง.

ที่ถามว่าอย่างไร มันก็ต้องทำอย่างพระอรหันต์ทำ; ทำได้หรือไม่ มันแล้วแต่กรณี สิ่งแวดล้อม หรือว่าอุปนิสัยจิตใจคนนั้นจะเป็นอย่างไร.

(เวลายังมีเหลือ เมื่อไม่มีใครถาม ท่านอาจารย์จึงพูดต่อ)

ผมจะพูดต่อให้หมดเวลา ก็อยากจะเน้น อยากจะย้ำ ถึงข้อที่เรียกว่า “ประยุกต์” นั้นแหละอีก. คำว่า **ประยุกต์** นี้ **ต้องปรับปรุง** ไม่ใช่เข้าไปหยาบมา

แล้วใช้ได้ทันที; มันต้องเอามาทำการปรับปรุงให้เหมาะแก่ทุกอย่างที่จะต้องปรับปรุง : ให้เหมาะแก่ตนเอง แก่เหตุการณ์ แก่เวลา แก่อะไรต่างๆ กระทั่งว่ามันเหมาะแก่สังคม ด้วยซ้ำไป. ถ้ามันมาขัดขวางสังคมอยู่ แล้วมันก็ไม่มีช่อง ไม่มีโอกาสที่จะทำไปได้ ฉะนั้น เราก็ควรจะหาพวกบ้าง คือ **นักศึกษาที่จะปฏิบัติ ศึกษาธรรมะ ให้ได้รับผล** ในระดับนี้เร็ว ๆ นั้น **ควรหาพวก ให้มีสังคม มีหน่วย มีกลุ่มอะไรขึ้นมา เพื่อ** **ให้มีคนเห็นด้วย แล้วเข้าใจเพิ่มขึ้น** จะได้ไม่มีอุปสรรคมาก เพราะเรายังต้องอยู่ในสังคม มิฉะนั้น ก็จะต้องหนีไปอยู่คนเดียว.

ถ้าจะอยู่ในสังคม แล้วก็ประยุกต์พระธรรมในระดับสูงนี้ ก็ต้องหาเพื่อน หาพวกทำความเข้าใจในสังคม; อย่างน้อยก็พวกเราที่นี้ก็หลายสิบคนแล้ว. **ขอให้** **หวังว่า** ในหลายสิบคนนี้ **จะพยายามใช้พระธรรมในพุทธศาสนา** ในขั้นที่เป็นเนื้อเป็นตัวแท้ของพระศาสนานี้ให้เป็นประโยชน์ เราจะได้รับประโยชน์มากกว่า เร็วกว่า สูงกว่า ดีกว่า ที่จะปล่อยไปตามที่เป็น ๆ กันอยู่แต่ก่อน ซึ่งเรียกว่าตามบุญ ตามกรรมกันไป.

ความประจวบเหมาะมันหายาก ต้องปรับปรุงกันดีกว่า จงพยายามซักซ้อม ซักถาม ค่อยเชยให้กันเองเรื่อย ๆ ไป สำหรับปัญหาที่มันกระทบหรือฝืนความรู้สึก; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **หลักที่ว่า “ไม่มีตัวตน”** ไม่มีตัวตนนั้นแหละ **เอาไปฝึกกันใหม่** แล้วก็เลยไปก็ **เรื่องเหนือดีเหนือชั่ว** จะอยู่กันอย่างไร, มีจิตใจที่อยู่เหนือได้เหนือเสีย เหนือกำไรเหนือขาดทุน จะอยู่กันได้อย่างไร.

เดี๋ยวนี้เราก็มีปัญหายุ่งยากที่ตรงนี้ : **กลัวเสีย -อยากได้;** ถ้าเป็นนักเรียน ก็อยากสอบได้ กลัวสอบตก; ถ้าอยากอย่างนั้นก็ **เหนื่อยเปล่า ๆ**, กลัวก็เหนื่อยเปล่า ๆ; เพราะว่ามันไม่ต้องอยาก ไม่ต้องกลัว แต่ต้องทำไปด้วยจิตใจที่สมมุติที่ประยุกต์.

นี่ขอให้นักเรียน นักศึกษา นิสิตอะไรก็ตาม รู้จักใช้เคล็ดลับอันหนึ่งของธรรมชาติ คือการทำความก้าวหน้าอย่างใหญ่หลวง อย่างเร็วที่สุดได้อย่างไม่น่าเชื่อ เพราะรู้จักใช้ ยอดของธรรมะของพระพุทธเจ้า คือมีความมั่นคงไม่หวั่นไหว ทำไป. อะไรเกิดขึ้น เป็นเรื่องได้เรื่องเสียก็ไม่หวั่นไหว; ทำไปอย่างนั้นเรื่อย, แล้วถ้าว่าทำไปโดยความไม่ หวั่นไหวจริง ก็จะมีแต่สิ่งที่เรียกว่าได้นั้นแหละ ที่ควรจะได้ จะได้แน่นอน ไม่มีเสีย. ฉะนั้น ไม่ต้องกลัวว่า มาเรียนธรรมะ เรียนพุทธศาสนาแล้ว จะเสียหายแก่การศึกษาทางโลกๆ มันไม่มี.

เอาละ เวลาหมดแล้ว ปิดโรงเรียน.